

Ulnö AB 556657-7705
stefan.denkert@prolympia.se

2022-06-13
Dnr 2020:8334

Beslut

efter kvalitetsgranskning av skolors hantering av
värdegrundsfrågor i undervisningen med fokus
på kontroversiella frågor vid Prolympia
Sundsvall med Ulnö AB som enskild huvudman

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19-20 § § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Prolympia Sundsvall avseende verksamhetens kvalitet inom hantering av värdegrundsfrågor i undervisningen med fokus på kontroversiella frågor. Granskningen är inriktad på ämnena samhällskunskap och biologi i årskurs 8 och 9 men behandlar också skolans övergripande värdegrundsarbete.

Kvalitetsgranskningens syfte är att bedöma hur skolans arbete med kontroversiella frågor främjar att eleverna utvecklar demokratisk kompetens, de värden och förmågor eleverna behöver för att verka som aktiva ansvarstagande medborgare.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området (se bilaga 2). Skolinspektionen bedömer verksamhetens kvalitet i tre nivåer, kvalitetskriterier uppfylls i hög utsträckning, i flera delar eller i låg utsträckning. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på vilka punkter.

Beslut:

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Prolympia Sundsvall i följande utsträckning:

Arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi

Skolinspektionen bedömer att arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi *i hög utsträckning* främjar utvecklingen av demokratisk kompetens.

Skolans stödjande strukturer för lärarnas hantering av kontroversiella frågor

Skolinspektionen bedömer att Prolympia Sundsvall *i hög utsträckning* har stödjande strukturer som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

Utifrån framtagna kvalitetskriterier har Skolinspektionens utredning inte visat annat än att verksamheten inom de granskade områdena fungerar väl.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive område

Arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi

Här bedöms i vilken utsträckning undervisningen i biologi och samhällskunskap i årskurs 8 och 9 behandlar kontroversiella frågor på ett sätt som främjar utveckling av demokratisk kompetens.

I detta ingår att läraren arbetar för ett tillitsfullt klassrumsklimat. Läraren använder olika strategier för att hantera laddade frågor i undervisningen så att alla elever får möta och pröva olika argument. Läraren gör eleverna delaktiga genom att fånga upp vilka frågor som kan vara kontroversiella och viktiga för eleverna. I undervisningen kring laddade frågor ingår att eleverna får granska andras ställningstaganden kritiskt, analysera frågor utifrån flera perspektiv och själva ta ställning. I detta ingår också att undervisningen rymmer språkutvecklande moment.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi i *hög utsträckning* främjar utvecklingen av demokratisk kompetens.

Skolinspektionens granskning visar att lärarna i biologi och samhällskunskap använder olika strategier och metoder för att hantera kontroversiella frågor i undervisningen. Lärarna arbetar aktivt för att skapa ett tryggt klassrumsklimat där eleverna får delta i diskussioner och samtal kring olika frågor, även de som är kontroversiella. Skolinspektionen bedömer att undervisningen genom detta främjar utvecklingen av demokratisk kompetens. Kvaliteten gällande granskat område kan dock höjas ytterligare genom att eleverna utmanas att uttrycka sig i svåra frågor och att de frågor som eleverna vill diskutera får större utrymme.

Motivering

Förutsättningar för ett tillitsfullt klassrumsklimat

Undervisningen utformas för att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat så att alla elever har möjlighet att komma till tals

Granskningen visar att lärarna arbetar med olika metoder för att åstadkomma en undervisning där det ska vara lätt för både flickor och pojkar att uttrycka sig i olika frågor.

Eleverna beskriver att det är ett tillitsfullt klimat i deras klassrum med möjligheter till samtal och diskussioner, både i mindre grupper och i helklass. De framhåller att grunden till det goda klimatet är relationerna som lärarna skapar och de säger att dessa goda relationer också finns generellt på skolan. Det framkommer i intervjuer med elever att det är vanligt med samtal och diskussioner, bland annat genom att eleverna får fundera enskilt och sedan samtala i bikupor. Vissa lärare är enligt elever särskilt bra på att inkludera alla genom att fördela ordet så att även de mer tystlåtna kommer till tals. De beskriver också att lärarna fördjupar samtalen och också ämneskunskaperna genom att de under diskussioner ställer följdfrågor till eleverna. Lärare bekräftar att de försöker fördela ordet för att så många röster som möjligt ska höras. Lärare, mentorer och specialpedagog säger också att de välkomnar samtal och att de generellt skapar utrymme för det. Ibland har det funnits behov att träna eleverna i att samtala utan att de ska tycka att andra är "dumma" för att de har andra åsikter. I vissa klasser dominerar några elever samtalet och då använder lärare strategier för att få tystare elever delaktiga. Lärarna i biologi säger exempelvis att de märker när det finns starka åsikter kring en fråga, och att de då brukar låta eleverna diskutera i smågrupper för att alla ska våga uttrycka sig, för att sedan ta det i helklass. Lärarna betonar att eleverna ser lektionerna som forum att prata och vrida och vända på frågor.

Intervjuer med lärarna visar dock samtidigt att det varierar hur mycket och på vilka sätt lärarna arbetar med diskussioner och samtal i klasserna. Några lärare beskriver att samtal inom ramen för undervisningen främst är faktaorienterade. Elever bekräftar att samtalen ibland är mer faktafokuserade med fråga-svarsituationer och att de då inte uppmuntras att diskutera så mycket. Elever berättar också att det i vissa klasser förekommer att elever som tycker annorlunda inte vågar uttrycka sig. Det framkommer vidare att distansundervisningen som pågick under stor del av de senaste två åren har begränsat möjligheterna att genomföra såväl diskussioner och debatter, som andra slags övningar. Lärarna berättar även att de sällan använder sig av övningar och debatter som verktyg för samtal och diskussion, men att det har förekommit exempelvis fyra hörnsövningar.

Det finns dock tillfällen som både elever och lärare lyfter, då samtal och diskussioner har fungerat särskilt bra. Ett sådant var i samband med undervisningen i sex

och samlevnad. Då använde sig lärare av anonyma frågelådor som låg till grund för diskussioner i smågrupper. Lärarna hade sammanställt påståenden att diskutera utifrån de frågor som kommit in. Lärarna i biologi nämner också att de ibland använt uppgifter där eleverna får skriva vad de tycker om ett område som de precis har arbetat med för att få dem att uttrycka sina tankar och åsikter. En övning som eleverna beskriver var när en lärare bad dem komma med förslag på vad en relation är, läraren sammanfattade elevernas förslag på tavlan vilket blev underlag för diskussion i klassen. Lärare framhåller vikten av att betona för eleverna att de får ha olika åsikter och det inte finns rätt eller fel.

Eleverna är delaktiga i val av frågor som diskuteras

Granskningen visar att lärarna låter eleverna diskutera och samtala om känsliga och svåra ämnen, men att det också finns en viss försiktighet hos en del lärare att ta sig an kontroversiella frågor.

Överlag känner lärarna till vilka frågor som kan vara eller bli känsliga för eleverna. Lärarna i biologi nämner exempelvis sexualitet, energitillverkning och genmodifiering. De vet det för att de samtalar med eleverna och använder sociala medier. Flera lärare beskriver att de lyfter aktuella nyheter i början av lektionerna med efterföljande diskussioner. Eleverna bekräftar att de ofta lyfter frågor som läraren sedan spinner vidare på. På senare tid har diskussionerna ofta handlat om kriget i Ukraina. På förslag från elever har de i en klass lyssnat på podcasten P3 Dystopia *Om kriget kommer* och sedan samtalat tillsammans. Lärare i samhällskunskap ger flera exempel på när kontroversiella frågor har tagits upp i undervisningen i samhällskunskap, till exempel när de läst om minoriteter och mänskliga rättigheter och tagit upp samernas rättigheter som urfolk och även händelser när judar hade attackerats. Lärarna säger också i sammanhanget att frågor sällan blir kontroversiella för att eleverna är så accepterande och för att de inte ifrågasätter varandras åsikter.

Både elever och lärare ger dock flera exempel på olika svårare ämnen som har diskuterats, som fattigdom, skatter, bidrag och välfärd inom samhällsekonomi. I frågan om bensinskatt har eleverna varit aktiva i att argumentera och motivera. En fråga som också har lyfts till diskussion är droger, vilket är ett område som kan bli känsligt i och med att det finns en viss drogliberalism bland eleverna enligt lärarna. Förutom sex och samlevnadsundervisningen lyfter eleverna särskilt en temavecka om hälsa som ett tillfälle då de har fått diskutera frågor som engagerar dem och som kan bli kontroversiella. Under denna vecka pratade de mycket om identitet, självförtroende och självkänsla. Ett annat tillfälle var när polisen kom och pratade om spridning av bilder på nätet. Det tycker eleverna var viktigt.

Lärare berättar vidare att elever ofta ställer frågor till lärarna, ibland provocativa, som sen ligger till grund för samtal under en del av lektionstiden. Det framkommer

att det händer att lärare ibland känner sig osäkra inför frågor men att de då återkommer till ämnet vid ett senare tillfälle. Samtidigt säger elever i intervjuer att en del lärare undviker svårare diskussioner eftersom de inte vill ha konflikter i klassrummet om exempelvis politik och att de egentligen gärna skulle vilja diskutera mer. Elever återkommer också till att lärarna är väldigt försiktiga för att inte kränka elever och att de därför heller inte så ofta ställer utmanande frågor till eleverna. Ibland undviker lärarna svåra frågor, menar eleverna. Exempelvis säger eleverna att det kan bli diskussioner om homofobi och transsexualitet på rasterna, men att lärarna ibland avbryter diskussioner i klassrummet för att det kan bli för konfliktfyllt. Några lärare bekräftar att vissa frågor, som exempelvis abort, könsidentitet och familjekonstellationer är svåra att ta upp av hänsyn till elevernas integritet. Några lärare menar i intervjuerna att det sällan blir diskussioner om känsliga frågor, utan mer konstateranden i de grupper som samtalar.

Kritiskt tänkande och perspektivseende

Eleverna får öva på att kritiskt granska och reflektera över tillförlitligheten i olika källor samt möta olika perspektiv

Granskningen visar att lärarna låter eleverna öva sig i att argumentera och att kritiskt granska källor. Lärarna gör vidare medvetna val kring att eleverna får möta, pröva och analysera olika perspektiv i svåra och känsliga frågor.

Lärarna berättar att de i och med kriget i Ukraina har fått en direkt ingång i att arbeta med källkritik. I samhällskunskap har lärare visat både rysk och ukrainsk rapportering om kriget för att eleverna ska få öva sig i att jämföra och bedöma källor. Eleverna berättar att de har fått genomföra källkritisk diskussion och motiverat användning av källor samt använda olika perspektiv i uppsatser och debattartiklar i olika ämnen, däribland när de arbetat med minoritetsspråkens historia i samhällskunskap men också i ett ämnesövergripande temaarbete i SO, NO och engelska. I biologi presenteras eleverna för olika perspektiv på frågor som genmodifiering och veganism. Dessutom menar eleverna att de får ta del av olika perspektiv och åsikter i diskussioner med varandra om exempelvis dieselpriiser eller när de pratar om varför Ryssland krigar i Ukraina och också genom att lärarna tar upp ett balanserande perspektiv när elever uttrycker starka åsikter om exempelvis kärnkraft.

Mot bakgrund av ovanstående har Skolinspektionen gjort bedömningen att kvaliteten inom området *Förutsättningar för ett tillitsfullt klassrumsklimat* är hög, men att kvaliteten kan höjas ytterligare. Granskningen visar att lärarna i högre utsträckning kan ta upp ämnesrelaterade värdegrundsfrågor i alla klassrum och söka strategier för att uppmuntra och utmana eleverna i diskussion. I ett sådant arbete kan lärarna ge eleverna verktyg som möjliggör att pröva olika perspektiv på frågor och sakligt ta ställning till kontroversiella frågor som förekommer i elevernas vardag.

Skolans stödjande strukturer för lärares hantering av kontroversiella frågor

Här bedöms i vilken utsträckning skolan har stödjande strukturer som främjar lärares hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

I detta ingår att skolan har ett aktivt och systematiskt värdegrundsarbete som rymmer laddade och känsliga frågor. Skolledningen har kunskap om kontroversiella frågor på skolan och i omvärlden, vilket inkluderar beredskap för frågor som kan komma att bli aktuella att hantera. Skolledningen har också en god bild av hur lärarna arbetar inom området och vilket behov av stöd som kan finnas. I detta ingår att skolan har ett gemensamt förhållningssätt kring hur laddade frågor bör hanteras i undervisningen. Det ingår också att lärarna har möjlighet till gemensam reflektion kring undervisningen och kollegialt lärande eller annan kompetensutveckling vid behov.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att Prolympia Sundsvall i *hög utsträckning* har stödjande strukturer som främjar lärares hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

Granskningen visar att det finns ett värdegrundsarbete på skolan som omfattar kontroversiella frågor. Vidare visar granskningen att det finns stödjande strukturer för lärarna och att det pågår en gemensam utveckling av undervisningen.

Motivering

Prioritering på skolövergripande nivå

Skolan har ett pågående utvecklingsarbete där värdegrundsfrågor ingår

Granskningen visar att det finns en systematik i värdegrundsarbetet där även olika frågor som kan vara kontroversiella finns med i årshjul och vissa skolövergripande aktiviteter.

Intervjuer med bland annat rektorn visar att det finns ett strategiskt värdegrundsarbete på skolan som enligt ett årshjul fokuserar på fyra teman: trygghet, studiero, stimulans och hälsa, där främst lärare, elever och vårdnadshavare är delaktiga, men även annan personal på skolan. Rektorn berättar att elevhälsan och trygghets-teamet leder detta arbete genom att presentera ett nytt fokusområde varje månad och ge både lärare och elever uppgifter. Exempelvis har både elever och lärare fått olika uppdrag i samband med temat studiero. Lärares uppdrag har varit att skapa stimulerande lektioner, medan eleverna har haft som uppgift att ge återkoppling på undervisningen. Vidare berättar rektorn att lärarna "skuggar" andra lärare i syfte att lära av varandra. På så sätt, säger rektorn, upptäcker lärarna att de

har samma typ av diskussioner och lär sig hur de kan agera i vissa situationer men också hur de kan förbereda sig inför att svåra och kontroversiella frågor kan dyka upp. Rektorn är också drivande i att försöka få med sig all personal i detta gemensamma arbete.

Laddade frågor har kommit in i skolans värdegrundsarbete på olika sätt. Exempelvis blev det diskussioner om fattigdom i Sverige under ett samarbete med *Världens barn*, då undervisningen i alla skolans ämnen vävdes in i temat under två veckor. Vid den tidigare nämnda hälsoveckan har kuratorn varit involverad och hållit i samtal om bland annat sexualitet, genusfrågor och anorexi hos pojkar. I intervjuer framkommer vidare att samtal om kontroversiella frågor kan bli väldigt framträdande under lektioner eller mentorstid med vissa elevgrupper där det funnits stora behov av att prata. Det har bland annat handlat om psykisk ohälsa, pengar och Covid. Under pandemins första tid, behövde de vuxna stävja en oro som uppstod kring viruset.

Av Skolinspektionens intervjuer framgår att det finns förväntningar från skolläringen att all personal oavsett befattning ska reagera och agera när situationer som inte överensstämmer med värdegrunden uppstår. Lärare uttrycker i intervju att eleverna får tänka och tycka vad de vill, men inte säga och göra vad de vill. På mentorsdagar i början av terminerna har elever och lärare arbetat med gruppdynamik och gruppstärkande uppgifter.

För att fånga upp vad som händer bland eleverna och vilka svåra frågor som kan vara aktuella på skolan, har skolans personal nära kontakt med eleverna. Personalen möter eleverna i olika sammanhang utanför undervisningen bland annat genom att äta tillsammans. Mentorerna berättar att de också har nära kontakt med hemmen, för att veta vad som händer på elevernas fritid och vara förberedda på att situationer som de måste agera på kan uppstå. Också rektorn betonar vikten av att vara synlig för eleverna och vara en förebild för dem.

Vägledning och stöd

Det finns vägledning och stöd för lärarna

Granskningen visar att lärarna får stöd och vägledning av såväl specialpedagog, trygghetsteam som av varandra.

Enligt intervjuer med lärare och rektor tillsätter rektorn vägledning och stöd vid behov, oftast av specialpedagog och trygghetsteam. Rektorn beskriver till exempel att lärare kan få stöd och handledning av specialpedagogen när det gäller att leda svåra diskussioner och hantera kontroversiella frågor. Handledning med specialpedagogen kan bli ett stöd både på individ- och gruppnivå. Ny personal har också en stående tid varje vecka för handledning med specialpedagogen. När det sker något i en grupp elever kan trygghetsteamet komma in och göra övningar med eleverna

och de har också genomfört övningar under uppstartsdagar och bidragit med underlag för diskussion om kontroversiella frågor. Både rektorn och lärarna framhåller också att lärarna tar hjälp av varandra. I vissa fall har skolledningen tagit fram riktlinjer, exempelvis gällande diskussioner om vaccinfrågan på skolan, då det varit aktuellt.

Gemensam utveckling av undervisningen

Det finns ett gemensamt arbete att utveckla undervisningen

Granskningen visar att lärarna har möjligheter till kollegialt lärande och gemensamt arbete för att utveckla undervisningen.

Enligt rektorn används både arbetslag och ämneslag för att utveckla undervisningen och för att få ett gemensamt förhållningssätt i kontroversiella frågor. Arbetslagen används främst till ärenden både på individ- och gruppnivå, vid behov deltar rektorn i arbetet. I ämneslagen arbetar lärarna med undervisningen. Lärarna berättar att de utbyter erfarenheter och reflekterar kring undervisningen och att fokus ligger på den gemensamma planeringen som genomsyrar skolan. I det mindre ämneslaget för årskurs 7-9 kommer vissa svåra frågor in, exempelvis undervisning om sex och samlevnad i biologi. Ett viktigt forum för utveckling av undervisningen är enligt lärarna det samarbete som de har med sin närmaste kollega i samma ämne. Varje morgon har också lärarna morgonmöte som de använder till att samtala om det som är aktuellt, vilket kan inbegripa frågor av kontroversiell karaktär.

Kompetensutveckling kopplat till kontroversiella frågor, har inte förekommit i någon större utsträckning. Dock har lärarna deltagit i en föreläsning om mentaliseringsförmåga, som handlar om hur de kan tolka och förstå elever ur flera olika perspektiv och också förstå sig själva bättre, vilken kan vara till stöd för hanteringen av kontroversiella frågor.

Skolinspektionen har inte identifierat något utvecklingsområde inom bedömningsområdet.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattat av Karin Lindqvist

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även Ulrika Sutorius, föredragande och Ana-Maria Koci Spång, utredare deltagit.

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

Intervjuerna på Prolympia Sundsvall genomfördes av Ulrika Sutorius och Ana-Maria Koci Spång vid ett fysiskt besök den 29 och 30 mars 2022.

Prolympia Sundsvall har 594 elever varav 251 går i årskurserna 7-9. Skolenheten är belägen i Sundsvalls kommun med Ulno AB som huvudman. På Prolympia Sundsvall arbetar totalt två behöriga lärare i biologi och två behöriga lärare i samhällskunskap. En obehörig lärare undervisar i biologi och en obehörig lärare undervisar i samhällskunskap.

Bilaga 2: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Fyra gruppintervjuer med elever
- Tre gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektor
- Dokumentstudier. Dels de dokument som begärts in från skolan och dels den officiella statistik som finns att tillgå om den aktuella skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Frågeställning 1

I vilken utsträckning hanteras kontroversiella frågor i undervisningen i samhällskunskap och biologi i årskurs 8-9, så att det främjar utveckling av demokratisk kompetens?

Kvalitetskriterier

Förutsättningar för ett tillitsfullt klassrumsklimat

Lärarna arbetar aktivt för att främja ett öppet klassrumsklimat, så att pojkar och flickor vill och vågar yttra sig, även i kontroversiella frågor.

Kritisk tänkande och argumentation

Lärarna arbetar medvetet för att uppmuntra och utmana pojkar och flickor att kritiskt granska egna och andras ställningstaganden och grunderna för dem, även i kontroversiella frågor.

Perspektivseende och etiska ställningstaganden

Lärarna arbetar medvetet för att låta pojkar och flickor möta/pröva/analysera olika perspektiv på kontroversiella frågor och göra en bedömning, så att frågorna ges en allsidig belysning och eleverna tränas och utmanas i att se frågorna på flera nya sätt.

Frågeställning 2

I vilken utsträckning finns stödjande strukturer och andra förutsättningar som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen?

Kvalitetskriterier

Prioritering på skolövergripande nivå

Rektorn har ett strategiskt och aktivt värdegrundsarbete där arbetet med kontroversiella frågor ingår, så att skolan som helhet arbetar utifrån ett gemensamt förhållningssätt kring dessa frågor.

Vägledning och stöd

Lärarna ges vägledning, stöd och kompetensutveckling, så att de känner sig trygga och inte undviker olika kontroversiella frågor i undervisningen.

Gemensam utveckling av undervisningen

Lärarna utbyter erfarenheter och reflekterar tillsammans över utmaningar och lärdomar i undervisningen, så att deras didaktiska strategier och metoder gällande hantering av kontroversiella frågor utvecklas.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/aktuellt/granskningar-pa-gang/skolans-hantering-av-vardegrundsfragor-med-fokus-pa-kontroversiella-fragor/>

Bilaga 3: Författningsstöd

Bedömningsområde 1

1 kap. 4-5 §§ skollagen, 10 kap. 2 § skollagen

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan

1. Skolans värdegrund och uppdrag. Grundläggande värden, Förståelse och medmänsklighet, Saklighet och allsidighet, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag

2. Övergripande mål och riktlinjer. Normer och värden, Kunskaper, Elevernas ansvar och inflytande, Skola och hem, Rektorns ansvar

Kursplaner för ämnena biologi och samhällskunskap i grundskolan (förordning [SKOLFS 2010:37] om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Bedömningsområde 2

1 kap. 4-5 §§ skollagen, 2 kap 10 § skollagen, 2 kap. 34 § skollagen, 4 kap. 3-5 §§ skollagen, 10 kap. 2 § skollagen

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan

1. Skolans värdegrund och uppdrag. Grundläggande värden, Förståelse och medmänsklighet, Saklighet och allsidighet, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag

2. Övergripande mål och riktlinjer. Normer och värden, Kunskaper, Elevernas ansvar och inflytande, Skola och hem, Rektorns ansvar